

Demeter/BD congres 2017: Biodynamisch en de 'vrije' markteconomie; waarden toevoegen in plaats van afromen

Is het tijd voor een activistischer geluid?

Op het Demeter/BD Congres, dat op dinsdag 10 oktober, de dag van de duurzaamheid, werd gehouden in Zeist, werden dit jaar wat stenen in de vijver gegooid. In Antropia kwamen prikkelende sprekers aan het woord, waaronder Marianne Thieme van de Partij voor de Dieren en Ronald van Marlen, directeur van Stichting EKO-keurmerk en bestuurslid van Demeter.

Beide riepen de BD-sector op om activistischer te worden. Marianne maakte de tongen los met de stelling dat de BD-landbouw zou moeten werken richting een vegetarische landbouw. Ze sprak over het 'bevrijden van het dier uit de voedselketen'. Ronald van Marlen joeg de bezoekers op vrolijke toon angst aan met zijn betoog over de consolidatie van macht in de biologische sector en zijn waarschuwing dat "macht werkt door uitputting". Biologisch is aan het mainstreamen en de BD-sector zou daarom de vernieuwende rol moeten overnemen, en tegelijk afstand bewaren tot de gangbare marktpartijen.

180 belangstellenden kwamen op de dag voor de duurzaamheid bij elkaar voor het congres van Stichting Demeter, de BD vereniging en de sectie landbouw van de Antroposofische Vereniging. Alexis de Roode maakte een verslag

Opening: Demeter groeit in een geprivatiseerde wereld

Bert van Ruitenbeek, directeur van Stichting Demeter, opende het congres weer met prachtige cijfers: de Demeter-monitor laat zien dat het BD-areaal voor het vijfde jaar in rij groeide, van 4962 ha in 2012 naar 6466 ha in 2016. Deze waarde gedreven groei vindt echter plaats in een wereld waar gemeenschappelijke waarden vooral worden afgebroken, aldus Van Ruitenbeek. Politici spreken over Nederland als een bedrijf, de BV Nederland. In het gevecht tussen private en publieke belangen is het private belang al een tijd aan de winnende hand. De 8 rijkste mensen ter wereld bezitten nu evenveel als de armste 3,5 miljard mensen. Is de wereld van zichzelf, van de mensheid, of mogen een paar machthebbers hem zich toe-eigenen? De biologisch-dynamische beweging zoekt daarentegen naar broederschap in de economie, een situatie waarbij collectieve en individuele waarden in evenwicht zijn. Hoopvol is dat er overal mooie initiatieven te vinden zijn van mensen die aan levende landbouwcultuur willen werken. Van Ruitenbeek, gaf aan dat Demeter internationaal heeft besloten om het Demeter keurmerk te verbinden aan een aantal sociaaleconomische criteria.

Dagvoorzitter Bert van Ruitenbeek:

"Alleen diegenen die zich echt willen verbinden met de beweging achter het keurmerk, mogen hiervan in de toekomst nog gebruik maken".

Marianne Thieme: "Past de gewelddadige dood van dieren in het BD-denken?"

Marianne Thieme, de succesvolle leidsvrouw van de Partij voor de Dieren, begon met een vertrouwd pleidooi: voor een verandering van de economische orde, tegen het eendimensionale groeibeleid dat alleen naar geld kijkt, tegen het externaliseren van kosten en de afbraak van alle bestaansbronnen. Het neoliberale systeem en de gangbare landbouw zijn failliet. "Nederlandse boeren zijn schuldhorigen geworden. Elke dag stoppen in Nederland vijf tot zeven boeren. Ondertussen geeft Brussel geeft melkveehouders subsidie om de prijzen te kunnen verlagen na het loslaten van de melkquota. Het is onacceptabel dat slecht gedrag in de landbouw wordt beloond met subsidie, terwijl BD-boeren worden gestraft met oneerlijke nitraatwetgeving en subsidies die ontoegankelijk zijn voor kleine spelers."

Thieme koos onomwonden voor biologische en biodynamische landbouw. Ze deed een oproep aan jonge BD-boeren om zich meer te laten horen in de Tweede Kamer, want daar wordt nu alleen de gangbare lobby gehoord. "De consument wil meer regionale en diervriendelijke productie en Kamerleden willen hier graag goede sier mee maken."

Het betoog werd prikkelend toen Thieme inzoomde op de rol van dieren in landbouw en voedselproductie. Ze stelde dat de BD-landbouw uit gewoonte vasthoudt aan dieren in de landbouw en zou moeten onderzoeken of er andere mogelijkheden zijn, specifiek het gebruik van menselijke mest. "Alles wat wij eten gaat nu via het riool naar zee. Daar zit het grote gat in de nutriëntenkringloop", aldus Thieme. "Dierenmest voegt niks toe aan de kringloop." Je kunt de akkerbouwproductie die nu naar veevoer gaat, volgens Thieme beter voor mensen inzetten of rechtstreeks composteren, zonder dierenleed. Ook in de BD-landbouw worden dieren lang voor hun haalbare leeftijd geslacht. Thieme: "Als bezieling echt belangrijk is, zou je je moeten afvragen of de gewelddadige dood van landbouwdieren past in het BD-denken."

Marianne Thieme fractievoorzitter Partij voor de Dieren. 'Bevrijdt het dier uit de voedselketen'

In de zaal discussie brachten boeren nuance aan. Ze wezen erop dat koemest meer is dan een verzameling nutriënten en dat ook de persoonlijke relatie tussen mens en dier iets toevoegt aan de landbouw. Compost uit koeienmest heeft een andere werking dan compost uit mensenmest. Jan Schrijver, akkerbouwer en nieuwe Voorzitter van Stichting Demeter, wees erop hoe ontoegankelijk de MIA/Vamil subsidieregeling is voor BD-boeren. "Ik schrok ervan hoeveel subsidies er zijn voor gangbare landbouw. Plofsla, aquariumgroente zijn zwaar gesubsidieerd." Thieme gaf aan dat dit haar een doorn in het oog is en dat ze hier bij de landbouwbegroting aandacht voor gaat vragen.

Ronald van Marlen: "De macht werkt via uitputting"

Na Thieme sprak Ronald van Marlen, directeur van Stichting EKO-Keurmerk, bestuurslid van Demeter en handelaar in biologisch en biodynamische fruitconserven. Hij legde uit hoe het gangbare landbouwsysteem zijn macht bewaakt en pleitte voor een meer activistische, verstorende rol van de BD-sector. De macht werkt altijd via in- en uitsluitingsmechanismen, legt van Marlen uit. De biologische landbouw werd lange tijd irritant gevonden of belachelijk gemaakt, maar is inmiddels aan het *mainstreamen*.

De wereldwijde bio-markt is inmiddels 80 miljard en groeit elk jaar 10% terwijl de gangbare levensmiddelenwereld moeite heeft met 0,1 % groei. Daarom is bio een hotspot voor investeerders. Maar daarmee dreigt het gevaar dat de sector wordt opgeslokt door de vrije markt, zodat de waarden in het geding komen. Ook het feit dat bio moeite heeft om de vraag bij te houden, betekent kwetsbaarheid.

Van Marlen hamerde erop dat het economisch roer om moet. De mensheid loopt tegen de grenzen van de planeet aan. "Als de aarde de BV Nederland zijn creditnota gaat sturen, wordt geen bedrijf nog door de winst- en verliesrekening getrokken", aldus Van Marlen. Maar in plaats van de vrije markt ter discussie te stellen, zoeken de heersende marktpartijen in Round Tables nu naar manieren om zo lang mogelijk door te gaan in het huidige systeem.

Van Marlen legt vervolgens uit dat de inrichting van de economie op drie niveaus wordt bepaald. Bovenaan regeren de grote maatschappelijke stromingen als vrouwenkiesrecht, of de opkomst van de computer. In het midden zit het regime: politiek, banken, universiteiten, grote bedrijven. En onderin zitten de niche innovaties die verandering aanjagen. Dit is altijd de rol van de biologische beweging geweest. Maar bio wordt steeds meer onderdeel van het regime, zoals blijkt uit *infographs* die de consolidatie van bedrijven in de voedingswereld tonen.

Ronald van Marlen: "Vorm waarde gedreven ketens"

De bio-sector ontsnapt niet aan die opschaling, maar volgt precies hetzelfde traject als de gangbare sector, en wordt opgeslokt door gangbare investeerders, zoals Van Marlen laat zien. In de biologische distributie en retail is er in de VS nog maar een vijftal marktpartijen over, terwijl er in de jaren '80 nog tientallen waren. En dit gaat door. Amazon heeft in augustus 2017 Wholefoods voor 14 miljard overgenomen. Direct erna zijn de prijzen drastisch verlaagd. Met andere woorden, de *race to the bottom* in de bio-sector is nu goed begonnen.

Ronald van Marlen komt bij zijn kernpunt: "De macht werkt via uitputting" - een quote van de feministische wetenschapper Sarah Ahmed. De grote partijen bepalen de regels. "Als boer krijg je elke dag formulieren van bedrijven die absoluut niet verbonden met je willen zijn, maar door middel van compliance op papier verbondenheid willen faken; dit put leveranciers totaal uit." De kwaliteit van hun producten wordt bepaald in het laboratorium in plaats van op het land of in de keuken. Daarnaast worden boeren gedwongen om onder de kostprijs te leveren.

Van Marlen pleit er daarom voor dat BD zijn rol als aanjager van systeemverandering gaat opeisen. Bio is aan het mainstreamen en Demeter kan in het gat springen. Het is dan wel nodig om echte waardegedreven ketens te vormen met gelijkgestemden. "Denk na over aan wie je wilt leveren", besluit Van Marlen.

Manfred van Doorn: "We zitten als mensheid in een spannend verhaal. Maar we kunnen meeschrijven"

Manfred van Doorn was de derde spreker. Als psycholoog en coach werkt hij met een cirkelvormig model voor verandering en ontwikkeling, waarin kwaliteiten als vertrouwen, daadkracht en passie worden

Manfred van Doorn: "Spiritualiteit is liefde voor de materie"

uitgezet. De kwaliteiten corresponderen met bepaalde menstypen, met archetypen en met de fasen van een veranderingsproces. Bovendien kun je ze koppelen aan sterrenbeelden; de opeenvolging van sterrenbeelden geeft namelijk ook een ontwikkelingsweg weer. En tenslotte

correspondeert de rondgang langs de cirkel met de structuur van verhalen. Zo kun je naar grote maatschappelijke veranderingen kijken als een verhaal met wetmatigheden. Volgens Van Doorn is een nieuwe maatschappij op komst waarin totaal anders naar bezit zal worden gekeken.

Jongeren hoeven niet meer zo nodig een auto te hebben, als ze er maar een kunnen gebruiken wanneer ze hem nodig hebben. De gevestigde orde raakt door dit soort ontwikkelingen in paniek en probeert ze tegen te houden. Maar op een dieper niveau wil zij geholpen worden om de overgang te maken. Hij definieerde spiritualiteit als 'liefde voor de materie', ofwel het zoeken van het wezenlijke achter de materie. "Misschien zitten we als mensheid in een goed, spannend verhaal. Maar we zijn erbij en kunnen meeschrijven.

Odin, Hofwebwinkel en Stadsboerderij: de consument vraagt erom

Ook de praktijk kwam deze dag aan bod. Bert van Ruitenbeek ging in gesprek met Merle Koomans van Odin, Peter van IJzendoorn van de Hofwebwinkel, en Tom Saat van de Stadsboerderij Almere. Uit hun voorbeelden bleek dat het coöperatieve bedrijfsmodel en de directe levering aan consumenten in deze tijd erg succesvol kunnen zijn, omdat de behoefte van burgers aan authenticiteit en verbondenheid groot is. Toch blijft het soms lastig om goede afzetmarkten te vinden binnen de eigen keten, zoals Tom Saat en Allard ten Dam van groothandel De Nieuwe Band opmerkten.

Van Ruitenbeek wierp aan het eind van het gesprek met de praktijkmensen de vraag op of Demeter in de nabije toekomst meer activistisch te werk zou moeten gaan, of in zijn eigen kracht moet blijven staan. Velen in de zaal vonden dat het allebei kan, zoals Piet van IJzendoorn van de Zonnehoeve. "Je kunt het goede voorbeeld geven. Daarmee hebben wij in de activistische wereld een goede inbreng." Odin gaat in elk geval het activistische pad op, zoals Merle Koomans aankondigde: er wordt gewerkt aan een campagne over 'de echte prijs' van eten, waarbij de gevolgen van pesticiden gebruik voor het drinkwater ter discussie worden gesteld.

Van links naar rechts: Bert van Ruitenbeek, Peter van IJzendoorn, Merle Koomans van den Dries en Tom Saat

Workshop 'Hoe vertellen we het biodynamische verhaal?'

Je staat achter de kassa en een klant vraagt 'biodynamisch, wat is dat nu eigenlijk? Deelnemers aan de workshop (alle schakels in de keten waren vertegenwoordigd) gaven antwoord op deze vraag aan hun buurman. Antwoorden als 'Landbouw die werkt aan de gezondmaking van de aarde' of 'een gesloten kringloop van landbouw waarbij respectvol en liefdevol wordt omgegaan met de aarde en alles wat leeft' zijn alomvattend en tegelijk abstract. Kan de klant zich er een voorstelling bij maken? Een ander soort antwoord is 'koeien met hoorns en een haan bij de kippen' of 'aardbeiensmaak van echte aardbeien en een natuurlijke roomlaag op de melk'. Concreet, maar slechts een klein deel van het verhaal. Een combinatie van alomvattend en concreet werkt vermoedelijk het best.

Ellen Winkel liet tijdens de workshop ook een deel van de presentatie zien die ze in opdracht van Stichting Demeter heeft gemaakt voor bijvoorbeeld klantenavonden of bijeenkomsten van medewerkers van winkels of handels- of productiebedrijven. De presentatie laat zien wat biodynamische landbouw en voeding is, vanuit welke visie er wordt gewerkt en welke verschillen er zijn met biologisch. Deelnemers gaven aan dat beelden die grote contrasten laten zien het meest binnenkomen: een raaigrasweiland zonder koeien ('landschapspijn') naast een bloeiende, omzoomde weide met gehoornde koeien ('landschapsvreugde'). Slateelt in fabrieken met een laboratoriummedewerker naast slateelt op een zonnige akker met een tuinder. De rotte naast de aan elkaar gegroeide komkommer. Ook de filmfragmenten van drie BD-boeren uit de film Bodemboeren werken krachtig.

Ellen Winkel tijdens workshop

Tips die klonken: organiseer meer filmavonden. Start een Demeter-youtubekanaal. Zorg dat klanten op de boerderij komen. Produceer kaarten met contrasterende foto's.

(Keur-)Merk strategie van Demeter in een veranderende markt: Voorwaarden en sociaal economische criteria

In een goed gevulde workshopzaal werd de vraag gesteld waar de "biologische winkel" over 5 jaar staat. Een overgrote meerderheid voorziet een – relatief- dalend marktaandeel voor de biologische specialzaak. Ofwel de voorziene groei in biologische producten gaat vooral naar andere kanalen zoals supermarkten

René Heusschen, coördinator Demeter certificering

en webwinkels. Dit geeft ook een uitdaging voor Demeter afzet in Nederland, die nu voor het overgrote deel in het gespecialiseerde kanaal plaats vindt.

Demeter heeft als grote voordeel dat Demeter boeren en producten veel onderscheidend vermogen te bieden hebben met perspectief in de markt. Demeter krijgt meer naamsbekendheid als erkend topkeurmerk en is belangrijk voor de retail en handelskanalen die bij Demeter zijn aangesloten. Er is hierbij ook gekeken naar de Duitse markt, waar de bekendheid van Demeter vele malen groter is en waar Demeter in de top 3 van duurzaamheidsmerken staat.

Er zijn ook de internationale Demeter ontwikkelingen, waarbij er onderscheid gemaakt tussen het Demeter keurmerk voor aangesloten handelsbedrijven die en voldoen aan de Demeter voorwaarden en aan sociaal economische criteria en het biodynamische logo waarbij wel voldaan wordt aan de Demetervoorwaarden maar waar geen invulling wordt gegeven aan de sociaal economische criteria. Dit wordt door Demeter Duitsland en Demeter Frankrijk doorgevoerd waardoor Nederland ook deze weg gaat bewandelen. Tenslotte is ingegaan op de criteria op het gebied van kennis en training, product en assortiment, promotie- en communicatie en het samenwerken aan ontwikkelingsprojecten. Dit leidt in 2018 tot meer aandacht voor promotie en communicatie, meer tools voor scholing en ontwikkeling, meer ontwikkelingsprojecten en het verder gaan met handelsgesprekken om invulling te geven aan de sociaaleconomische criteria.

Manfred van Doorn tijdens de workshop

Tijdens de workshop van Manfred van

Doorn werd de hoopvolle verwachting uitgesproken over de komst van een nieuwe economische orde. "Het kan niet anders dan dat er een basisinkomen gaat komen" aldus Manfred van Doorn, die zijn cirkel van verandering verder toelichtte.

Ondernemer en kok Eric van Veluwen liet tijdens zijn workshop zien hoe die nieuwe economie er bancair uit kan zien. Hij presenteerde het nieuwe initiatief United Economy (unitedeconomy.nl) waarin ondernemers hun eigen geldeenheid creëren. Waarde gedreven ondernemers kunnen zo zaken met elkaar doen en banken omzeilen. De United kent geen rente en geen betaaltermijnen, waardoor speculatie onmogelijk is. Feitelijk is er sprake van circulair geld.

Eric van Veluwen

Voorzitterswissel: Jozien gaat, Jan komt.....

Het congres over 'biodynamisch en de 'vrije' markteconomie' stond ook in het teken van een voorzitterswissel. Jan Schrijver van biodynamisch tuinbouwbedrijf de Lepelaar uit Schagen nam het voorzitterschap over van Jozien Vos van Mts Vos uit Kraggenburg.

Jozien Vos werd door directeur Bert van Ruitenbeek bedankt voor haar jarenlange inzet als voorzitter, waar ze veel aandacht had voor de goede onderlinge samenwerking van kantoor en de verbinding met het werk van de commissies en het bestuur en verwante organisaties. Onder het motto dat je 'samen sterk' naar buiten kunt treden als het aan de binnenkant klopt. Het cadeau -een ammoniet- symboliseerde deze verbinding.

Jozien noemde Demeter bij haar afscheid een pareltje en 'geen kwestie van geloof, maar van vertrouwen'. En ze sprak daarin ook haar volledige vertrouwen uit in haar opvolger. De zaal schonk haar een langdurige ovatie

Jan Schrijver, sprak Jozien als nieuwe voorzitter toe en bedankte haar voor haar enorme inzet en betrokkenheid en de goede organisatie die ze achterlaat en waar hij verder op kan bouwen. Jan geeft aan een dienend voorzitter te willen zijn, maar vindt wel dat de bd landbouw zelfbewuster mag optreden, ook omdat de gangbare landbouw steeds verder industrialiseert. Daar hoort voor Demeter wat hem betreft ook een groeiambitie bij.

Jozien gaat, Jan komt.....

Na de workshops en de bestuursoverdracht sloot Bert aan op de ontwikkelingsweg van Merle van Odin uit de ochtend: 'We weten niet hoe het afgaat lopen, maar we moeten het pad naar een nieuwe meer coöperatieve, inclusieve samenleving sowieso gezamenlijk verkennen.'

Verslag Alexis de Roode, Foto's Michiel Wijnbergh